

KRÁTKÉ A STRUČNÉ VYJÁDŘENÍ KE KRITICKÉMU POSOUZENÍ EDICE ČESKÉHO PŘEKLADU RANÉHO SPINOZOVA SPISU RENÉ DESCARTA PRINCIPY FILOSOFIE

Martin HEMELÍK

Ve druhém čísle XIII. ročníku časopisu *Organon F* vyšla recenze mého překladu Spinozova raného spisu *René Descarta Principy filosofie* vydaného v bilingvní podobě nakladatelstvím Filosofia v Praze v roce 2004. Autorem kritického posouzení této publikace je Jan Palkoska.¹ Vzhledem k tomu, že celá recenze je nasměrována tak, aby jednoznačně ukázala, že výše uvedená edice českého překladu Spinozova spisu je zcela nevyhovující a je nutné ji považovat za naprostý nezdar (ba úplné fiasko), dovoluji si využít vstřícnosti redakce časopisu *Organon F* a podávám na jeho stránkách velmi krátké a stručné vyjádření k celé věci.

V prvé řadě bych rád znovu zopakoval a zdůraznil to, co už jsem jednou v minulosti publikoval v rámci odpovědi na kritickou recenzi mého dřívějšího překladu dalšího Spinozova raného spisu *Pojednání o nápravě rozumu*.² Nebyl jsem, nejsem a nechci být žádným jednostranně orientovaným „specialistou na Spinozu“ a moje „ambice“ v oblasti spinozovských studií či dokonce spinozovských bádání jsou (pokud jsou vůbec nějaké) velice skromné. Rozhodně však nejsou primárně orientovány do sféry překladatelské činnosti.

Pokud jsem uvedl v Poznámce překladatele předeslané českému překladu Spinozova spisu *René Descarta Principy filosofie*, že jsou po tom, co byly vydány české překlady dosud do tohoto jazyka nepřeložených textů holandského filozofa, položeny dobré základy pro rozvinutí spinozovských bádání v českém prostředí,³ pak zřejmě určitá neobratnost (ostatně v celé Palkoskově recenzi často připomínaná) mého vyjádření vedla recenzenta k tomu, že tuto formulaci považoval za jakési vymezení a zvýraznění mého podílu na vytvoření těchto základů,

¹ Viz Palkoska, J.: B. Spinoza, *Renati des Cartes Principia philosophiae more geometrico demonstrata*/René Descarta Principy filosofie způsobem užívaným v geometrii vyložené, *Organon F* 13, 2006, č. 2, 252 – 260.

² V roce 2004 uveřejnil P. Bartošek na stránkách *Filosofického časopisu* recenzi mého překladu Spinozova spisu *Pojednání o nápravě rozumu*. (Viz Bartošek, P.: O novém překladu Spinozova spisu „De intellectus emendatione“, *Filosofický časopis* 52, 2004, č. 3, 507 – 514.) Má odpověď, o kterou se jedná, byla uveřejněna v následujícím ročníku *Filosofického časopisu*. (Viz Hemelík, M.: Poznámky k jedné recenzi, *Filosofický časopis* 53, 2005, č. 2, 285 – 291.)

³ Viz Spinoza, B.: *René Descarta Principy filosofie*, bilingva, přel. M. Hemelík, Filosofia, Praha 2004, s. 12.

s čímž na základě recenzního posouzení edice posledního překladu nemohl souhlasit.⁴ Význam oné zmínky o základech pro rozvinutí spinozovských bádání je ovšem míněn jinak.

Naprosto převažující a rozhodující část těchto základů položila v minulosti skupina vynikajících osobností – Josef Hruša, Čestmír Stehlík, Alois Stejskal, František Krejčí, Karel Hubka a Milan Sobotka.⁵ Mým úmyslem bylo pouze přispět nějakým velmi skromným podílem (byť dle názoru recenzenta zcela nepodařeným) k tomu, aby se postupně tyto základy dotvořily. Pokud mé nedokonalé počínání povede k tomu, že se v blízké či vzdálenější budoucnosti objeví nové dokonale připravené, bezchybně vypracované a kriticky ošetřené překlady Spinozových děl, bude to nejen nepochybně znamením rozvinutých spinozovských bádání v českém prostředí, ale v jistém ohledu to snad dodá cosi jako smysl i mému úsilí. Proto také nemohu souhlasit s recenzentovým názorem o jakémsi „mrhání“ překladatelským úsilím, kterého jsem se dopustil.⁶

A nyní bych si dovolil několik krátkých a stručných poznámek k obsahu recenze. Její autor je přesvědčen, že se na naprostém nezdaru celé edice podíleli všichni, kteří nějakým způsobem participovali na jejím vzniku. Jeho kritické výtky, námitky a odsudky se týkají věcných stránek překladu stejně jako jeho aspektů jazykových a stylistických a postihují práci překladatelskou, ediční, redakční i grafickou. Z mého hlediska se dají tyto výtky a odsudky rozčlenit na zcela přijatelné a na více či méně přijatelné (nepřijatelné).

Za zcela oprávněné a přijatelné považují ty výtky, které se týkají toho, že na řadě míst textu vypadly při tisku celé pasáže, byla vynechána slova a interpunkční znaménka, nebyly napraveny při korekturách vyznačená překladatelská přehlédnutí, nebyly opraveny chyby v latinském i českém textu, nebyly zohledněny dodatečné opravy překlepů při přepisu latinského originálu atd., což ve svém souhrnu a v konečném důsledku vedlo k tomu, že překlad vyznívá opravdu na mnoha místech věcně nesprávně. Něco takového je vskutku neodpustitelné (zvláště je-li množství těchto nedostatků až příliš veliké) a je možné se za to čtenářské veřejnosti pouze pokorně omluvit a požádat o to, aby tuto omluvu vnímala jako výraz vědomí plné odpovědnosti za nepodařenou výslednou podobu edice. Totéž samozřejmě platí i o výtkách ve vztahu ke grafickému zpracování textu.

Více či méně přijatelné jsou recenzentovy výtky týkající se některých tzv. věcných pochybení, jež nelze připsat na vrub toho, co bylo uvedeno v předešlém odstavci. Někdy se mi to totiž jeví tak, že jako věcné pochybení je označeno něco, co v plnosti věcnou povahu nemá a rozhodně to nemění smysl Spinozových vět – viz například výtky vůči překladu pasáží ze stran 115, 117, 127 aj.⁷

⁴ Viz citovaná Palkoskova recenze, s. 254.

⁵ Autoři a editoři českých překladů hlavních Spinozových filosofických děl mezi lety 1922 a 1977.

⁶ Viz citovanou Palkoskovu recenzi, s. 260.

⁷ Viz citovanou Palkoskovu recenzi, s. 258 – 259.

Stejně tak bych si troufal pochybovat o relevanci mnoha z těch námitek, které autor recenze vznáší proti tomu, co označuje jako „kombinaci o sobě nepatrných, ale chronických a kumulovaných drobných překladatelských chyb, posunů v přirozeném slovosledu a neobratností příliš doslovného převodu určitých slovních spojení.“⁸ Jistě by bylo možno o jeho případných návrzích na vylepšení vést diskusi a snad i řadu z nich jako vylepšení a zdokonalení českého textu přijmout, na druhé straně je rovněž možno oponovat tím, že v některých případech jde spíše o recenzentův špatný dojem, který by u jiného čtenáře nemusel nutně vzniknout. To se týká například jeho odporu k přechodníkům, užívání trpného rodu, doslovnému překladu apod.⁹ Nutno ovšem objektivně přiznat, že sám autor recenze je si vědom toho, že eventuální „překladatelovy neobratnosti“, o kterých se zmiňuje, pouze „mohou“, nikoli nutně musí čtenáře zavést.¹⁰

Ke svému krátkému a stručnému vyjádření bych si dovilil připojit ještě nabídku recenzentovi na dvě drobná upřesnění.

Pokud tak horlivě straní pečlivě a důkladně přípravě a ošetření každého publikovaného textu (čemuž nelze než stejně tak horlivě přitakat), měl by si příště ohlídat lépe korektury svého textu (byť se jedná „pouze“ o text kritické recenze), aby jeho případný čtenář nebyl zmaten tím, kdo vlastně realizoval onu standardní edici Spinozových textů z roku 1925. V textu recenze je totiž jako editor označen jakýsi „pan Gabhardt“, kdežto v poznámce je správně uveden C. Gebhardt.¹¹

Druhé upřesnění se týká toho, co recenzent tvrdí v poznámce č. 15: „Poslední tři uvedené chyby se týkají překladu Descartových definic, které Spinoza **doslovně** (zvýraznil M.H.) přejímá z Descartových *Odpovědí na druhé námítky*.“¹² Pokud skutečně srovnáme znění Descartova a Spinozova textu, zjistíme celkem snadno, že toto tvrzení není úplně pravdivé. Například začátek první definice podle standardního vydání Descartových textů zní: „Cogitationis nomine complector illud omne quod sic in nobis est, ut ejus immediate conscii sumus.“¹³ Tentýž začátek ve Spinozově podání (dle standardního Gebhardtova vydání, jež se v tomto bodě nijak neliší od mnou použité Bruderovy edice s výjimkou záměny „et“ za „&“) zní: „Cogitationis nomine complector omne id, quod in nobis est, & cujus immediatè conscii sumus.“¹⁴

⁸ Tamtéž, s. 254.

⁹ Příznačně to dokumentuje rozbor překladu v poznámce 11 na s. 255 – 256 citované Palkoskovy recenze.

¹⁰ V textu recenze na s. 256 je dokonce slovo „mohou“ zvýrazněno kurzívou.

¹¹ Viz text citované Palkoskovy recenze na s. 260 a poznámka 19.

¹² Viz citovanou Palkoskovu recenzi, s. 257.

¹³ *Ceuvres de Descartes*, publ. par Ch. Adam & P. Tannery, vol. VII, Librairie philosophique J. Vrin, Paris 1996, s. 160.

¹⁴ Spinoza, B.: *Opera*, im Auftrag der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, hrsg. von C. Gebhardt, vol. I, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, Heidelberg 1925, s. 149.

V samotném závěru mého stručného vyjádření chci pouze znovu zdůraznit, že bych byl nesmírně rád, kdyby se spinozovská bádání v českém prostředí skutečně začala plně rozvíjet. Přispěje-li k tomu nějakým způsobem bohužel nepříliš vydařená edice mého překladu a stanou-li se důležitým momentem tohoto rozvoje i ostře kritické a vyhraněné připomínky a námítky jejího recenzenta, bude to jedině dobře. Nepřeji si nic jiného, než aby se v co nejbližší budoucnosti dostalo spinozovské filosofii i v českém prostředí náležitě fundované, připravené a odpovědné pozornosti, a to jak v oblasti překladatelské, tak také badatelské.